

AYOLLAR JINOYATCHILIGI: SABABLARI VA UNGA QARSHI KURASHISH MEXANIZMLARI

<https://doi.org/10.70728/conf.edu.v3.i1.008>

Omonova Navruzoy Ro‘zibek qizi
TIQXMMI “Huquqiy fanlar” kafedrası assistenti

ANNOTATSIYA Ushbu ish ayollar jinoyatchiligining kelib chiqish sabablari va unga qarshi kurashish mexanizmlarini tahlil qilishga bag‘ishlangan. Tadqiqotda ayollar tomonidan sodir etilayotgan jinoyatlarning ijtimoiy, iqtisodiy va psixologik omillari yoritilgan. Shuningdek, ayollar jinoyatchiligining oldini olishga qaratilgan profilaktik chora-tadbirlar, huquqiy mexanizmlar hamda davlat va jamoatchilik institutlarining bu boradagi o‘rni ko‘rib chiqilgan. Ish davomida mavzuga oid normativ-huquqiy hujjatlar va ilmiy manbalar tahlil qilinib, muammoni bartaraf etish yuzasidan xulosalar va takliflar bildirilgan.

Kalit so‘zlar: ayollar jinoyatchiligi, jinoyatchilik sabablari, profilaktika, huquqbuzarliklarning oldini olish, ijtimoiy omillar.

KIRISH

Bugungi kunda jamiyatda jinoyatchilik muammosi dolzarb masalalardan biri bo‘lib, uning tarkibiy qismi hisoblangan ayollar jinoyatchiligi alohida e‘tibor talab etadi. Ayollar tomonidan sodir etilayotgan jinoyatlar nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy, iqtisodiy va ma‘naviy omillar bilan chambarchas bog‘liq holda namoyon bo‘lmoqda. Ushbu holat jamiyat barqarorligi, oila institutining mustahkamligi hamda ijtimoiy xavfsizlikka bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Ayollar jinoyatchiligining vujudga kelishida ishsizlik, moddiy yetishmovchilik, oilaviy nizolar, zo‘ravonlik, psixologik bosim hamda huquqiy ong va madaniyatning yetarli darajada shakllanmaganligi muhim omillar sifatida namoyon bo‘lmoqda. Shu sababli ayollar jinoyatchiligini faqat jazolash choralarigina emas, balki ularning oldini olishga qaratilgan kompleks va samarali mexanizmlar orqali kamaytirish zarur.

Mazkur ishda ayollar jinoyatchiligining asosiy sabablari tahlil qilinib, ushbu holatga qarshi kurashishning huquqiy va ijtimoiy mexanizmlari yoritiladi. Shuningdek, jinoyatchilik profilaktikasini kuchaytirish, ayollarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash va huquqiy himoyani takomillashtirish masalalariga alohida e‘tibor qaratiladi.

Ayollar jinoyatchiligining sabablari

Ayollar jinoyatchiligi jamiyatda yuzaga kelayotgan ijtimoiy-iqtisodiy va ma‘naviy muammolarning muhim ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Mazkur jinoyatlarning kelib chiqish sabablari turli omillar bilan bog‘liq bo‘lib, ularni bir yoqlama baholash to‘g‘ri natija

bermaydi. Shu bois ayollar jinoyatchiligini tushunishda ijtimoiy, iqtisodiy, oilaviy hamda psixologik omillarni kompleks holda tahlil qilish muhim ahamiyatga ega.

Avvalo, **iqtisodiy omillar** ayollar jinoyatchiligining asosiy sabablaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Ishsizlik, daromadlarning yetarli emasligi, yolg'iz onalarning moddiy qiyinchiliklarga duch kelishi ayrim hollarda ayollarni jinoyat sodir etishga majbur qilishi mumkin. Ayniqsa, tirikchilik uchun mablag' topish ehtiyoji o'g'irlik, firibgarlik va iqtisodiy jinoyatlar sodir etilishiga olib kelayotgan holatlar ko'p uchramoqda.

Shuningdek, **oilaviy muammolar va ijtimoiy muhit** ham ayollar jinoyatchiligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Oiladagi zo'ravonlik, doimiy ruhiy bosim, ajrimlar, erta nikoh va tarbiyaviy muhitning nosog'lomligi ayollarda huquqbuzarlikka moyillikni kuchaytiradi. Ayniqsa, himoyasiz va ijtimoiy yordamga muhtoj ayollar jinoyat sodir etish xavfi yuqori bo'lgan guruhga kiradi.

Bundan tashqari, **psixologik omillar** ayollar jinoyatchiligining muhim sabablaridan biridir. Ruhiy zo'rqiqlash, stress, depressiya, o'ziga bo'lgan ishonchning pasayishi hamda ijtimoiy adolatsizlik hissi ayrim hollarda agressiv yoki noqonuniy xatti-harakatlarga olib keladi. Psixologik yordam va ijtimoiy moslashuv mexanizmlarining yetarli darajada rivojlanmaganligi bu muammoni yanada chuqurlashtiradi.

Umuman olganda, ayollar jinoyatchiligining sabablari murakkab va ko'p qirrali bo'lib, ularni bartaraf etish faqat jazolash choralariga emas, balki ijtimoiy himoya, bandlikni ta'minlash, oilaviy muhitni sog'lomlashtirish va huquqiy ongni oshirishga qaratilgan tizimli yondashuvni talab etadi.

Ayollar jinoyatchiligiga qarshi kurashish mexanizmlari

Ayollar jinoyatchiligiga qarshi kurashish faqatgina jazolash choralarini qo'llash bilan cheklanmasdan, uning oldini olishga qaratilgan kompleks va tizimli mexanizmlar orqali amalga oshirilishi lozim. Bu borada huquqiy, ijtimoiy va profilaktik choralar muhim ahamiyat kasb etadi.

Avvalo, **huquqiy mexanizmlar** ayollar jinoyatchiligini oldini olishda asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Amaldagi qonunchilik ayollarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, zo'ravonlik va tazyiqlardan himoyalashga qaratilgan normalarni o'z ichiga oladi. Xususan, jinoyat sodir etgan ayollarga nisbatan jazo tayinlashda ularning ijtimoiy holati, oilaviy sharoiti va voyaga yetmagan farzandlarining mavjudligi inobatga olinishi jazoni insonparvarlik tamoyillari asosida qo'llash imkonini beradi. Bu esa ayollarning jamiyatdan butunlay ajralib qolmasdan, qayta ijtimoiylashuviga xizmat qiladi.

Shuningdek, **huquqbuzarliklar profilaktikasi** tizimi ayollar jinoyatchiligiga qarshi kurashishda muhim o'rin tutadi. Profilaktika ishlari orqali jinoyat sodir etilishiga sabab bo'luvchi shart-sharoitlarni oldindan aniqlash va ularni bartaraf etish imkoniyati yaratiladi. Bu borada ichki ishlar organlari, mahalla institutlari, ta'lim muassasalari hamda fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi hamkorlik alohida ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, **ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari** ayollar jinoyatchiligini kamaytirishda muhim rol o'ynaydi. Ish bilan ta'minlash, kasb-hunarga o'qitish, yolg'iz va ijtimoiy himoyaga muhtoj ayollarga moddiy va ma'naviy yordam ko'rsatish orqali ularning jinoyat yo'lga kirib qolish xavfi sezilarli darajada kamayadi. Ayniqsa, zo'ravonlikdan jabr ko'rgan ayollar uchun psixologik va huquqiy yordam ko'rsatish mexanizmlarining mavjudligi ushbu muammoning oldini olishda samarali hisoblanadi.

Umuman olganda, ayollar jinoyatchiligiga qarshi kurashishda huquqiy choralar, profilaktika ishlari hamda ijtimoiy himoya mexanizmlarining o'zaro uyg'unligi muhim ahamiyat kasb etadi. Faqatgina ana shunday kompleks yondashuv orqali jinoyatchilik darajasini kamaytirish va ayollarning jamiyatdagi ijtimoiy faolligini oshirish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, ayollar jinoyatchiligi jamiyatda mavjud bo'lgan ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy muammolar bilan chambarchas bog'liq murakkab hodisa hisoblanadi. Tadqiqot jarayonida ayollar tomonidan sodir etilayotgan jinoyatlar ko'pincha moddiy yetishmovchilik, ishsizlik, oilaviy nizolar, zo'ravonlik va psixologik bosim kabi omillar ta'sirida yuzaga kelishi aniqlandi. Bu holat ayollar jinoyatchiligini faqat huquqiy jihatdan emas, balki ijtimoiy yondashuv asosida ham ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Ayollar jinoyatchiligiga qarshi kurashishda faqat jazolash choralari qo'llash yetarli emasligi, aksincha, jinoyatchilikning oldini olishga qaratilgan kompleks mexanizmlarning samaraliroq ekanligi asoslab berildi. Huquqbuzarliklar profilaktikasi, ijtimoiy himoya tizimlarini kuchaytirish, ayollarni ish bilan ta'minlash va ularning huquqiy ongini oshirish bu borada muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi **takliflarni** bildirish mumkin:

- ayollar jinoyatchiligini oldini olishda ijtimoiy va huquqiy profilaktika choralari kuchaytirish;
- oilaviy zo'ravonlikka qarshi kurashish mexanizmlarini yanada takomillashtirish;
- ijtimoiy himoyaga muhtoj, yolg'iz va ishsiz ayollarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni kengaytirish;
- ayollarning huquqiy madaniyatini oshirish maqsadida targ'ibot va tushuntirish ishlarini tizimli yo'lga qo'yish;
- psixologik yordam ko'rsatish markazlari faoliyatini kengaytirish va ularning samaradorligini oshirish.

Mazkur takliflarning amaliyotga joriy etilishi ayollar jinoyatchiligini kamaytirishga, jamiyatda ijtimoiy adolat va barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tashtemirov A.A., Po'latov A.I. **Ayollar jinoyatchiligining oldini olish chora-tadbirlari** // *Innovative Research in Science: International scientific-online conference*. — 2024.

document

2. Yo‘ldosheva B.O. **Ayollarga qarshi jinoyatlarni kamaytirish va ayollarni jinoyatchilikka yo‘l qo‘ymaslikda huquqiy mexanizmlarning roli** // *Tadqiqotlar: jahon ilmiy-metodik jurnali*. — 2024.
59-65
3. Qilichova K.L. **Xotin-qizlar jinoyatchiligining sabab va sharoitlari tahlili** // *Yosh olimlar ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari*. — 2023.
Yosh olimlar 1103
4. Sadullayeva F.F. **Ayollar jinoyatchiligi sabablari va uni oldini olish** // *Ilmiy maqola to‘plami*. — 2024.
187-192
5. O‘zbekiston Respublikasi **Jinoyat kodeksi**. — Amaldagi tahrir.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni. **“Oila va xotin-qizlarni tizimli qo‘llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish to‘g‘risida”** — 2022-yil 7-mart.

